

**Институт за изследване
на обществата и знанието**

**Конференция "Състояние и перспективи за научните изследвания в
България", 12.06.2014 г., Гранд хотел "София", София**

Възпроизводството на кадрите в академичната общност – теоретична подготовка, умения за внедряване на научния продукт и връзки с деловите среди

Антоний Стоев

Институт по почвознание, агротехнологии и защита на растенията
„Никола Пушкаргов”, София

*„Няма теоретична и няма приложна наука.
Има една наука, чиито постижения
намират приложение в практиката”*

Луи Пастър

Темата на днешната конференция „Състояние и перспективи за научните изследвания в България”, която днес ни събира, е неразделна с темата за кадрите, занимаващи се с научни изследвания. Къде са тези кадри, как са разпределени териториално и институционално? Какви са техните задачи, кой ги определя и осигурява средства за решаването им?

Няма съмнение, че хората с интелектуален заряд, с абстрактна мисъл за създаване на хипотези и теории, както и с проникателност за внедряване на научните постижения в практиката, са най-важното условие за напредък на всяко общество. Каквито и природни дадености да има в една държава, колкото и стратегическо да е нейното положение, без интелектуален елит, способен да дава идеи и решения според изискванията на времето, тя е обречена на изостаналост. Днес интелектуалният елит е призван не само да дава тласък на общественото развитие, но и да бъде вдъхновител и стожер на демократичното държавно управление.

Нека накратко да дадем отговор на горепоставените въпроси. Понастоящем кадрите, занимаващи се с научни изследвания, са средоточени главно в институтите на БАН, СА и ВУЗ. От съществуващите в миналото ведомствени институти, обслужващи различни стопански направления в държавата, някои са закрити, а други са станали частни фирми. Някои от тези фирми намират пазарни ниши за своите продукти, плод на запазени знания и нови открития. Нерядко

**Институт за изследване
на обществата и знанието**

**Конференция "Състояние и перспективи за научните изследвания в
България", 12.06.2014 г., Гранд хотел "София", София**

новите открития са плод на сътрудничество с бивши колеги от продължаващи да съществуват държавни институти. Това показва, че съчетаването на науката и внедряването е естествен процес, който може да свързва обществени субекти с различно отношение към формите на собственост

Какви са кадрите в научните звена и има ли кадрово възпроизводство в тях? Безспорно е, че има, но коя е движещата сила? В системата на БАН, СА и част от ВУЗ възпроизводството става по силата на академичната традиция, която ще си позволи да нарека – инерция. Всяко вътрешно звено, за да оцелее и да получава издръжка от държавата¹ осъществява подбор на кадри и т. нар. растеж на място. Подборът и растежът на място стават на определена законова основа (Закон за висшето образование, Закон за развитие на академичния състав и др.) и вътрешни правилници на отделните институти.

Подборът на кадри става главно чрез конкурси. Не е изключена възможността даден институт за отпрати покана към изтъкнат учен и да го привлече по различен начин в преподавателските и изследователските дейности на института. По мое мнение по-гъвкави и отворени в това отношение са частните институти (фирми) и ВУЗ.

Нещо, което е пречило за развитието на кадрите, а следователно и на създаването на научен продукт в България, е разделението между университетите и научните институти в страната. Това разделение беше наследено от миналия обществено-стопански строй и не само не е преодоляно, но и се затвърди. Нещо повече, в началото на новия век върху водещите академични звена БАН и СА беше оказван периодичен натиск за съкращения. Такива съкращения в някои области бяха наложителни и бяха съответно направени, но други определено бяха под натиск на частни интереси при това далеч от научната сфера². Тези интереси намираха и намират понастоящем свое лоби в законодателната и изпълнителната власт за налагане на ограничения, които свиват дейността на научните екипи и демотивират техните членове за оставане в научните звена. Това води до изтичане на кадри, до липсата на желаещи да се явяват на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности. Така след време определени звена стават удобни за закриване и приватизация, без да бъде запазен предметът на тяхната дейност.

¹ Ако институцията разчита на държавния бюджет.

² Придобиване на части от материално-техническа база, земеделски земи, премахване на конкуренция и др..

**Институт за изследване
на обществата и знанието**

Конференция "Състояние и перспективи за научните изследвания в България", 12.06.2014 г., Гранд хотел "София", София

Спирането на това отрицателно явление може да стане не само с натиск пред държавните институции, определящи бюджета и неговото разпределяне. Ясно е, че те са отговорни за допуснатите диспропорции³, но има и вътрешни резерви, които не са използвани /таблица 1./.

Таблица 1. Отговорности за оптимизиране на научно-изследователската дейност и кадровото възпроизводство в академичните звена.	
Държава (МС* и законодатели)	Академични звена (администрация, научни съвети и др.)
1. Ограничения и диспропорции	1. Оптимизирано използване на МТБ**
2. Единен кодекс за наука и образование ⁴	
2. Подзаконови рамки	2. Вътрешно преустройство.
<ul style="list-style-type: none"> • подобряване на условията за усвояване на средства по проекти; • подобряване на условията за попълнението в академичната общност (срокове, изисквания, заплащане и др.); • подобряване на условията за намиране и усвояване на доходи извън държавното финансиране. 	<ul style="list-style-type: none"> • оптимизиране на програми; • създаване на гъвкави екипи; • инициативи за допълнителни доходи извън държавното финансиране и др.; • осъществяване на връзки с деловите среди и др.
* Министерски съвет ** Материално-техническа база.	

При създаването на дългосрочна стратегия за развитието на образованието и науката, обхващаща задължително възпроизводството на академичните кадри, не бива да създава разделение по линия на институции (например БАН - ВУЗ) или направления (хуманитарни – точни науки). Интеграцията е задължителна, защото хуманитарните науки ни дават погледа, по който едно общество да възприеме себе си и околните народи. Културата е начин да намериш близки черти и да

⁴ Който да обедини действащите сега закони за Висшето образование, ЗРАС и др.

**Институт за изследване
на обществата и знанието**

**Конференция "Състояние и перспективи за научните изследвания в
България", 12.06.2014 г., Гранд хотел "София", София**

възприемеш разликите на останалите народи⁵. След 25 години (четвърт век) от промените в България не може да не поставим въпроса за отговорността на деловите среди. Те са потребители на научни продукти и от качеството на тези продукти, усвоени навреме, зависи тяхната конкурентноспособност. Понастоящем тяхната роля по-скоро е пасивна. Те критикуват кадрите, напускащи ВУЗ, че не отговарят на изискванията на тяхната дейност, но сами не формулират ясно изискванията си⁶. Трябва да е ясно, че образованието създава навици и мироглед, които са основа за бъдещото развитие на специалистите. То неминуемо е свързано с бъдещото място на труд, където получените знания ще бъдат впрегнати в конкретна дейност. При това наетият за тази дейност човек ще се специализира, което е начало на професионалното му осъществяване. Що се отнася до иновациите и внедряването им в производството, това все повече ще бъде отговорност на деловите среди. Всеки предприемач трябва да реши сам за себе си дали да подобри дейността си, купувайки готови продукти с висока добавена стойност, които са на пазара, или да задели средства за собствени проучвания, чийто краен продукт да внедри в основната си дейност. Как и колко средства ще бъдат отделени зависи не само от личната инициатива, но и от държавата, която може да ги признае като разход /таблица 2/.

Таблица 2. Връзка и взаимодействие на предприемачеството и науката	
Етапи	Дейности
1. Взаимно опознаване	2. Чествания, семинари, наставничества
2. Поставяне на изисквания	3. Съставяне на програми
Съвместно проектиране, осъществяване на изследвания и внедряване.	
Излизане на пазара с готов продукт.	
Рефинансиране на нови изследователски проекти.	

⁵ Според проф. Михал Клайбер – председател на Полската академия на науките (ПАН). Интервю, дадено за в-к Азбуки (чрез BNEWS, 31 март 2014 г.). Самият проф. Клайбер е изследовател в областта на механиката, бил е директор (1995 – 2002 г.) на Института по фундаментални технологични изследвания.

⁶ Според изявленията на официалните в България работодателски организации.